

Tekenen in de Tijd 158

31 juli-6 augustus 2022

Deze week bezocht paus Franciscus Canada. Hij betuigde spijt over de rol die de kerk heeft gespeeld in de mishandeling en de dood van talloze kinderen uit de inheemse volken. Erik Borgman bericht hoe de paus omgaat met deze zwarte bladzijde uit de kerkgeschiedenis.

Drie weken geleden, op 10 juli, zei paus Franciscus in zijn wekelijkse praatje op het Sint-Pietersplein in Rome: 'De gelovige weet dat hij niet iemand is die al "gearriveerd" is, maar dat zij of hij elke dag mag leren door Jezus te volgen'. Wie cynisch wil zijn, kan zeggen dat we blijkbaar echt in een post-christelijke cultuur terecht zijn gekomen, want Nederland lijkt actief *niet* te willen leren van degenen die proberen Jezus te volgen. Zoals paus Franciscus zelf. Wie alleen naar het Nederlandse nieuws kijkt en luistert, kan gemakkelijk zijn ontgaan dat de paus afgelopen week op bezoek was in Canada. Om precies te zijn van zondag 24 tot en met vrijdag 29 juli.

Aanleiding was de medeplichtigheid van katholieke internaten in Canada aan de staatspolitiek die erop gericht was kinderen die afstamden van de oorspronkelijke bewoners te vervreemden van hun oorspronkelijke cultuur en deze zo te laten uitsterven. Met harde hand en gescheiden van hun gemeenschap werden de kinderen geïntegreerd in de Westerse cultuur. De voorzieningen op de internaten waren slecht en de aanpak was meedogenloos: het is een lange geschiedenis van mishandeling, misbruik en de talloze kinderen die door de ruwe behandeling en het gebrek aan zorg stierven, werden vaak anoniem begraven. Er wordt in Canada inmiddels grootschalig onderzoek gedaan naar wat er precies is voorgevallen en er is een waarheids- en verzoeningscommissie ingesteld. Voor een goed overzicht van dit alles, zie het artikel in de Engelse Wikipedia: https://en.wikipedia.org/wiki/Canadian_Indian_residential_school_system.

Het bezoek van paus Franciscus aan Canada volgde op een bezoek van vertegenwoordigers van de afstammelingen van de oorspronkelijke bewoners aan Rome. Op 1 april verklaarde de paus:

Ik voel ... verdriet en schaamte voor de rol die een aantal katholieken, vooral die met taken in het onderwijs, hebben gehad in alle dingen die u hebben verwond, de mishandelingen die u hebt ondergaan en het gebrek aan respect dat getoond werd voor uw identiteit, uw cultuur en zelfs uw spirituele waarden. Voor het betreuenswaardige gedrag van deze leden van de katholieke kerk vraag ik Gods vergeving en ik wil u met heel mijn hart zeggen dat het me heel erg spijt. En ik sluit me aan bij mijn broeders, de bisschoppen van Canada, en vraag uw vergiffenis

Hier tegenover plaatste de paus zijn grote waardering voor de waarden die de oorspronkelijke culturen hooghouden:

Allereerst uw zorg voor het land, dat u niet zien als een hulpbron om te exploiteren, maar als een geschenk van de hemel. Voor u bewaart het land de herinnering aan uw voorouders die er rusten; het is een vitale omgeving die het mogelijk maakt het leven van elk individu te zien als deel van een groter web van relaties: met de Schepper, met de menselijke gemeenschap, met alle levende soorten en met de aarde, ons gemeenschappelijk huis. Dit alles brengt u ertoe naar innerlijke en uiterlijke harmonie te zoeken, grote liefde voor het gezin te tonen en u bezit erdoor een levendig gemeenschapsgevoel. Dan is er ook nog de bijzondere rijkdom van uw talen, uw culturen, uw tradities en uw kunstuitingen. Deze vertegenwoordigen een patrimonium dat niet alleen u toebehoort, maar de hele mensheid, want het zijn uitingen van onze gemeenschappelijke menselijkheid.

Het bezoek van de paus aan Canada was bedoeld als een pelgrimage van boetedoening. Hoewel hij last heeft met lopen, wilde de paus perse dat deze reis doorging. De reis kreeg als motto mee: *Walk Together / Marcher ensemble* – hetgeen iets ongelukkigs had, gezien het feit dat de paus zich regelmatig in een rolstoel moest verplaatsen.

Maar het drukt wel uit wat de paus voor ogen staat: samen met de afstammelingen van de oorspronkelijke bewoners en met de andere Canadezen een tocht maken van heling en verzoening. Het bezoek was dan wel niet helemaal het begin van deze tocht, maar zeker ook niet het einde van het proces dat moet plaatsvinden. Vooral het verlangen van de paus de pijn van de slachtoffers te delen is opmerkelijk: het gaat hem er niet om dit blad van de geschiedenis zo snel mogelijk om te slaan, zoals in vergelijkbare gevallen de inzet vaak is. Opvallend is dat de paus nadrukkelijk zegt dat het de oorspronkelijke bewoners zijn die voor het licht en de warmte zorgen die heling en verzoening mogelijk maken. De paus vergeleek hun openheid met het ontsteken van *qulliq*, de zeepstenen, met walvistraan gestookte lamp die de volkeren in het arctisch gebied traditioneel van licht en warmte voorziet.

Nadrukkelijk vermeldde de paus ook de heilige Kateri Tekakwitha (1656-1680), de eerste heilige van inheemse afkomst van Noord-Amerika (die overigens pas in 1980 zalig werd verklaard en in 2012 heilig). Zij woonde een tijdje in het huidige Canada. Haar bekering tot het christendom bracht haar in conflict met haar stam- en volksgenoten, maar de paus zei over haar 'dat haar heiligheid, gekenmerkt door een voorbeeldige toewijding aan gebed en werk, en haar vermogen om met geduld en zachtmoedigheid vele beproevingen te doorstaan, ook mogelijk gemaakt werden door nobele en deugdzame eigenschappen die ze geërfd had van haar gemeenschap en de inheemse omgeving waarin ze opgroeide'. Met andere woorden, zij werd niet heilig ondanks haar afkomst zoals het vaak is voorgesteld, maar dankzij haar afkomst.

In een slotbijeenkomst met vertegenwoordigers van de inheemse volkeren liet de paus nog eens merken hoezeer hij erop uit is relaties te herstellen:

Ik kan oprecht zeggen dat, terwijl ik bij u kwam, het uw leven en ervaringen waren, de inheemse realiteit van deze landen, die me hebben geraakt, me zijn bijgebleven en altijd een deel van me zullen zijn. Ik durf te zeggen, als u het me toestaat, dat ik me nu ook in zekere zin een deel van uw familie voel, en daardoor voel ik mij vereerd.

Met dit laatste loopt de paus misschien iets te hard van stapel. Gezien de ernst van de gebeurtenissen en de rol die katholieke organisatie en met name mannelijke en vrouwelijke religieuzen daarin hebben gespeeld, is het niet aan hem om te bepalen dat de verbinding waarop hij hoopt inderdaad tot stand is gekomen. Dat is aan de inheemse volkeren zelf. Maar de paus heeft in ieder geval duidelijk gemaakt dat hierbij voor de kerk iets essentieels op het spel staat: haar heling als lichaam van Christus.

Erik Borgman, lekendominicaan
voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus